



TOM II

**Dziedzictwo archeologiczne
Puszczy Białowieskiej –
katalog obiektów
„Część środkowa” – 2a**

**Dziedzictwo archeologiczne
Puszczy Białowieskiej –
katalog obiektów
„Część środkowa” – 2a**

Redakcja

Przemysław Urbańczyk

Joanna Wawrzeniuk



Warszawa 2021



NARODOWE CENTRUM NAUKI

Numer grantu: umo-2016/20/W/HS3/00593

Korekta
Mateusz Krupski

Skład i łamanie
Piotr Górski

Zdjęcie na okładce
Białowieski Park Narodowy. Badania geofizyczne na obiekcie pierścieniowym (fot. R. Szlązak)
Prawa autorskie: autorów

© Copyright by Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Warszawa 2021

ISBN 978-83-8090-936-6 (wersja drukowana)
ISBN 978-83-8090-937-3 (wersja elektroniczna)

Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego
ul. Dewajtis 5, 01-815 Warszawa
tel. (22) 561 89 23, fax (22) 561 89 11
e-mail: wydawnictwo@uksw.edu.pl, www.wydawnictwo.uksw.edu.pl

Druk i oprawa
volumina.pl Daniel Krzanowski
ul. Ks. Witolda 7-9, 71-063 Szczecin

Spis treści

Wprowadzenie do tomu II – Joanna Wawrzeniuk . . .	7
Konstrukcja „Katalogu” – Michał Jakubczak, Magdalena Szubska, Michał Szubski, Joanna Wawrzeniuk	11
Karty obiektów	
AZP 45-91 – Michał Jakubczak	15
AZP 45-92 – Kamil Niedziółka, Joanna Wawrzeniuk	315
AZP 45-93 – Kamil Niedziółka	623

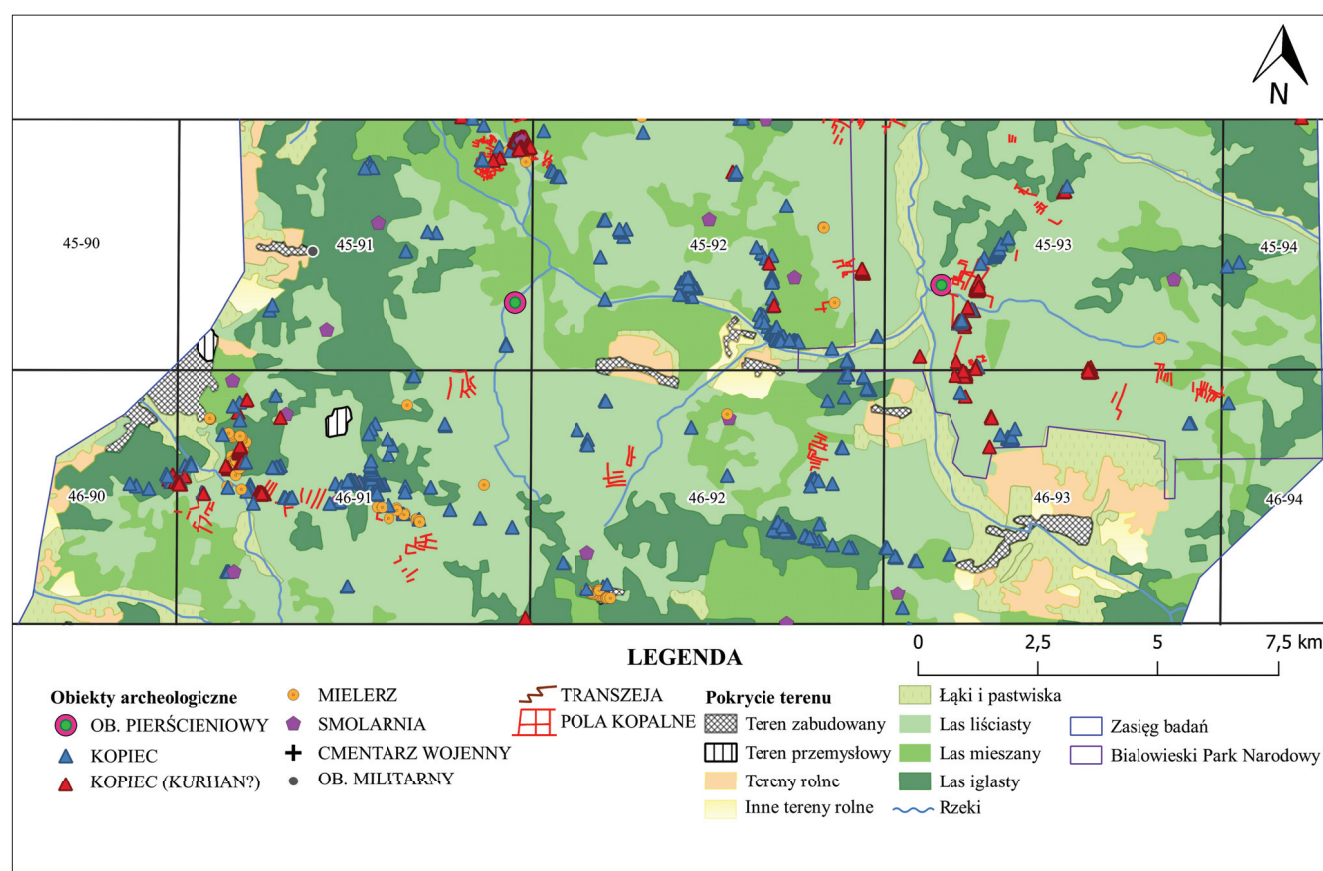
Wprowadzenie do tomu II

W drugiej części „Katalogu” przedstawiono dane z badań weryfikacyjno-powierzchniowych 9 obszarów AZP leżących w części środkowej Puszczy Białowieskiej: 45-91, 45-92, 45-93, 45-94, 46-90, 46-91, 46-92, 46-93 (Ryc. 2). Karty zostały przygotowane przez dr-a Kamila Niedziółkę oraz mgr mgr Michała Jakubczaka, Magdalenę Szubską, Michała Szubskiego i Romana Szlązaka. Badania prowadzone były w ramach projektu: „Dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze Puszczy Białowieskiej” ((Umo/2016/20/W/HS3/00593) finansowanego przez Narodowe Centrum Nauki.

W weryfikacyjnych pracach w terenowych wzięli udział: dr Janusz Budziszewski, dr Kamil Niedziółka¹,

dr Joanna Wawrzeniuk, mgr Michał Jakubczak, mgr Roman Szlązak, mgr Michał Szubski, mgr Magdalena Szubska, mgr Piotr Szkiłdź z Instytutu Archeologii UKSW, mgr Dariusz Krasnodębski z Instytutu Archeologii i Etnologii PAN, mgr Jagoda Mizerka, mgr Michał Leloch i studenci archeologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie.

Na 9 obszarach AZP uwzględnionych w tomie II „Katalogu” wydzielono i zweryfikowano łącznie 721 obiektów (Tabela 1, Ryc. 1), w tym: 2 grodziska?/obiekty pierścieniowe, 332 kopce (w tym jedna potażarnia), 75 domniemanych kurhanów i 193 kurhanów o chronologii od pradziejów do wczesnego średnio-



Ryc. 1. Obiekty antropogeniczne na terenie Puszczy Białowieskiej opisane w Katalogu obiektów, tom. II (opr. M.Szubski).

1 Obecnie adiunkt w Instytucie Archeologii i Etnologii Uniwersytetu Gdańskiego

wieczna. Do kategorii obiektów związanych z produkcją leśną zaliczono 81 mielerzy (w tym cztery ich skupiska), 16 smolarni i 5 prawdopodobnych kopców produkcyjnych. Z okresem współczesnym wiąże się 2 (pół) ziemianki. Na analizowanym obszarze wydzielono również 11 kompleksów „pól kopalnych”. Do kategorii niesklasyfikowanych zaliczono 6 obiektów. Zwrócić tutaj należy uwagę na obiekty badane takie jak cmentarzysko szkieletowe tzw. Zamczysko (karta obiektu 29, AZP 45-92) oraz widoczne również w obrazowaniach ALS pozostałości pod nowożytnym dwo-

rze myśliwskim w Starej Białowieży (karta obiektu 145; AZP 45-92). W tomie uwzględniono również 3 karty z badań stanowisk płaskich, które odkryto w trakcie weryfikacji terenowych (obszar 45-91-karta nr 143, obszar 45-92 -karty nr 152,153).

Na końcu tomu III „Katalogu” uwzględnione będą również 58 obiekty zweryfikowanych, w partii środkowej Puszczy, negatywnie: piaśnice, miejsca wydobycia surowców, jamy zwierzęce oraz niepotwierdzone w terenie lokalizacje ziemianek (półziemianek).

Tabela 1. Ilość poszczególnych kategorii obiektów na obszarach AZP ujętych w Katalogu obiektów, tom II.

Rodzaj obiektu	Nr obszaru AZP									Uwagi	Razem	
	45-91	45-92	45-93	45-94	46-90	46-91	46-92	46-93	46-94			
Grodzisko?/obiekt pierścieniowy			1									1
kopiec	20	127	20	2	8	69	69	17				332
kopiec produkcyjny?						3	2				W tym 1 potażarnia	5
kopiec/kurhan?					3	71			1			75
kurhan	110	15	37			7		24				193
mielerz	3	3	2			46	27				W tym 4 komplekсы mielerzy	81
poła kopalne		2	8				1					11
smolarnia	3	3	1			6	2	1				16
ziemianka	1						1					2
inne	1	3					1				W tym 1 cmentarzysko szkieletowe i 1 pozostałości po dworze myśliwskim	5
Stanowiska płaskie	1	2										3
łącznie	138	153	69	2	11	202	103	42	1			721

Publikacje wykorzystane w tomie II „Katalogu”

Borowik-Dąbrowska M.

1976. Opracowanie palinologiczne kurhanu w Białowieżskim Parku Narodowym. *Archeologia Polski* 21: 165–210.

Burek K.

1991. Inwentaryzacja kurhanów w Puszczy Białowieżskiej. *Rocznik Białostocki* XVI: 480–481.

Faliński J. B.

1980. Rozmieszczenie kurhanów na tle zróżnicowania środowisk leśnych w Puszczy Białowieżskiej i problem ich ochrony [w:] D. Jaskanis (red.) *Zabytek archeologiczny i środowisko: problemy zagospodarowania obiektów archeologicznych w aglomeracjach miejskich i kompleksach leśnych*: [materiały z Ogólnopolskiego Sympozjum Archeologicznej

szkoły konserwatorskiej, Białystok – Białowieża 1977 r.]. 97–142. Warszawa: PWN.

Górska I.

1970. Białowieża, pow. Hajnówka. *Informator Archeologiczny. Badania 1969 r.*: 229–230.

Górska I.

1971. Białowieża, pow. Hajnówka. *Informator Archeologiczny. Badania 1970 r.*: 146–147.

Górska I.

1972. Białowieża, pow. Hajnówka. *Informator Archeologiczny. Badania rok 1971*: 158.

Górska I.

1976. Badania archeologiczne w Puszczy Białowieżskiej. *Archeologia Polski* 21: 109–134.

Götze A.

1929. Archäologische Untersuchungen im Urwalde von Bialowies [w:] *Beiträge zur Natur- und Kulturgeschichte*

- Lithauens und angrenzenden Gebiete*, Abhandlungen d. math.-naturwiss. Abteilung d. Bayer. Akad. d. Wissenschaften, Supplement, München 11–14: 511–550.
- Hedemann O.**
1939. *Dzieje Puszczy Białowieskiej w Polsce przed-rozbiorowej (w okresie do 1798 roku)*, Warszawa: Instytut Badawczy Lasów Państwowych.
- Jaskanis D.**
1998. Katalog stanowisk archeologicznych objętych rejestrem zabytków nieruchomych w Polsce (stan z końca 1993 r.). *Zeszyty Generalnego Konserwatora Zabytków* 2.
- Jędrzejewska H.**
2011. *Stanowisko Stara Białowieża w świetle najnowszych badań archeologicznych (2006–2008)*. Praca magisterska napisana w Instytucie Archeologii Uniwersytetu Warszawskiego pod kierunkiem prof. A. Buko. Maszynopis w archiwum IA UW.
- Krasnodębski D.**
2006. *Sprawozdanie z badań na Uroczysku Szadzkie w Puszczy Białowieskiej oddział: 387 D, AZP 46-91*, Warszawa-Białowieża 2006. Maszynopis w archiwum WUOZ w Białymstoku.
- Krasnodębski D.**
2007. *Sprawozdanie z badań przeprowadzonych na stanowiskach położonych na terenie rezerwatu ścisłego Białowieskiego Parku Narodowego w oddz. 314 i 369 (Białowieski Park Narodowy st. nr 10, 13 i 19 – obsz. 45-95*, Warszawa. Maszynopis w archiwum WUOZ w Białymstoku.
- Krasnodębski D. i H. Olczak**
2006. Badania archeologiczne w Puszczy Białowieskiej na stanowisku Teremiski-Dąbrowa, oddz. 338A i B (AZP 45-92). *Podlaskie Zeszyty Archeologiczne* 2: 80–83.
- Krasnodębski D. i H. Olczak**
2012. Badania archeologiczne na terenie polskiej części Puszczy Białowieskiej – stan obecny, problemy i perspektywy. *Biuletyn Konserwatorski* 18: 144–167.
- Krasnodębski D. i H. Olczak**
2017. *Sprawozdanie z badań powierzchniowych prowadzonych na terenie Puszczy Białowieskiej w ramach „Inwentaryzacji dziedzictwa kulturowego”, wykonywanej w ramach „Oceny stanu różnorodności biologicznej w Puszczy Białowieskiej na podstawie wybranych elementów przyrodniczych i kulturowych”, pozwolenie nr 18/A/2016*. Maszynopis w archiwum WUOZ w Białymstoku.
- Krasnodębski D., H. Olczak i T. Samojlik**
2011. Wczesnośredniowieczne cmentarzyska Puszczy Białowieskiej [w:] S. Cygan, M. Glinianowicz i P. Kotowicz (red.), *„In silvis, campis... et urbe” śre-*
- dniowieczny obrządek pogrzebowy na pograniczu polsko-ruskim*. 144–174. Rzeszów-Sanok: Instytut Archeologii Uniwersytetu Rzeszowskiego.
- Krasnodębski D., Olczak H., Mizerka J. i K. Niedziółka,**
2018. Alleged burial mounds from late Roman Period at leśnictwo Sacharewo site 3, Białowieża Primeval Forest. *Światowit* 57: 89–99.
- Krasnodębski D., T. Samojlik, H. Olczak i B. Jędrzejewska**
2005. Cmentarzysko wczesnośredniowieczne w Uroczysku Zamczysko w Puszczy Białowieskiej. *Sprawozdania Archeologiczne* 57: 555–583.
- Kwiatkowski W.**
bd *Stanowiska archeologiczne na podstawie własnej inwentaryzacji i innych źródeł*. (tabelka dołączona do: M. Oszmiański, *Inwentaryzacja kurhanów na terenie Puszczy Białowieskiej*). Maszynopis w archiwum WKZ w Białymstoku.
- Mizerka J. i D. Krasnodębski**
2017. *Wstępne sprawozdanie z badań wykopaliskowych prowadzonych na stanowisku Leśnictwo Sacharewo stan. 3 (AZP 46-91/3), Puszcza Białowieska, Nadleśnictwo Hajnówka, oddz. 413 A, woj. podlaskie (pozwolenie nr 34/A/2017)*. Janowo. Maszynopis w archiwum WUOZ w Białymstoku.
- Moroz-Keczyńska E.**
2010. *Ochrona dziedzictwa kulturowego i jego współczesne przemiany na obszarze transgranicznego regionu Puszczy Białowieskiej*, [w:] Środowisko przyrodnicze, gospodarka, osadnictwo i kultura symboliczna w V w. p.n.e. – VII w. n.e. w dorzeczach Odry, Wisły i Niemna, V Sympozjum Archeologii Środowiskowej, VIII Warsztaty Terenowe, Białowieża 22–24 września 2010 roku, Środowisko i Kultura 8, M. Karczewski, M. Karczewska, M. Mahonienko, D. Makowiecki, E. Smolska, P. Szwarzewski (red.), Poznań 2010.
- Olczak H.**
2018. *Ceramika naczyniowa ze stanowiska Leśnictwo Sacharewo 3 (Puszcza Białowieska, oddz. 413A)*. Warszawa. Maszynopis w archiwum UKSW w Warszawie.
- Olczak H., Krasnodębski D. i K. Bieńkowska**
2019. Daniłowo Małe i Suraż: dwa cmentarzyska płaskie nad górną Narwią – nowe spojrzenie na wyniki badań, [w:] *Początki chrześcijaństwa na pograniczu mazowiecko-ruskim w świetle wyników badań wybranych cmentarzy*, A. Buko (red.). 77–90. Warszawa.
- Olczak H., Krasnodębski D., Szlązak R. i J. Wawrzeniuk**
2020. The Early Medieval Barrows with Kerbstones at the Postołowo Forestry Site 11 in the Białowieża Forest (Szczekotowo Range). *Sprawozdania Archeologiczne* 72(2): 511–538.

Oszmiański M.

1996. *Inwentaryzacja kurhanów na terenie Puszczy Białowieskiej*. Maszynopis w Archiwum Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków w Białymstoku.

Pawlaczyk P.

2009. Zbiorowiska leśne, [w:] Okołów C., Karaś M., Bołbot A. (red.) *Białowieski Park Narodowy. Poznać-Zrozumieć-Zachować III*. BPN, Białowieża: 37–58.

de Rodke E.

1830. Do W. Jarockiego profesora Kr. War. Uniwer. Niektóre uwagi względem Puszczy Białowieżskiej, *Powszechny Dziennik Krajowy* 95:418.

Samojlik T.,

2007. *Antropogenne przemiany środowiska Puszczy Białowieskiej do końca XVIII wieku*, Praca doktorska napisana w Zakładzie Badania Ssaków PAN po kierunku prof. dr hab. B. Jędrzejewskiej, Białowieża-Kraków.

Siemaszko J.

2015. *Sprawozdanie z badań powierzchniowych AZP na obszarze 46-91, 2015*.

Maszynopis w Archiwum WUOZ w Białymstoku.

Stereńczak K. et al.

2020. ALS-Based Detection of Past Human Activities in the Białowieża Forest—New Evidence of Unknown Remains of Past Agricultural Systems. *Remote sensing* 12(16).

Wawrusiewicz A.

2016. *Analiza materiałów krzemionych z wybranych stanowisk położonych w Puszczy Białowieskiej*. Maszynopis w archiwum IAE PAN w Warszawie.

Wawrzeniuk J.

2016. *Sprawozdanie z realizacji zadania pt.: Dziedzictwo kulturowe Puszczy Białowieskiej w świetle nieinwazyjnych badań archeologicznych za rok 2015*. Maszynopis w Archiwum WUOZ w Białymstoku.

Wawrzeniuk J. et al.

2017. Dziedzictwo kulturowe Puszczy Białowieskiej – wstępne rozpoznanie. *Archeologica Hereditas* 8: 193–200

Zapłata R. i K. Stereńczak

2018. Archaeological heritage in forested areas – challenges, problems and solutions. *Raport* 13: 217-227.

Zoll-Adamikowa H.

1975. *Wczesnośredniowieczne cmentarzyska ciałopalne Słowian na terenie Polski, cz. I. Źródła*. Wrocław, Warszawa, Kraków, Gdańsk: Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk.

Żurowski T.

1963. Cmentarzysko kurhanowe w Białowieży. *Biuletyn Informacyjny Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków* 50: 5.